

Nr 9.

Ankom till riksdagens kansli den 11 februari 1937 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående viss ändring i lagen om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring.

Andra lagutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 171 i första kammaren av herr *Velander m. fl.* och nr 347 i andra kammaren av herr *Bagge m. fl.*

I motionerna, vilka äro likalydande, har hemställts, att riksdagen måtte besluta, »att i 'lag om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring', skola i § 1 utgå orden: 'eller av annan jämförlig orsak'».

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för berörda hemställan, får utskottet hänvisa till motionerna.

Lagen den 12 juni 1925 om värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, innehåller i § 1 den bestämmelsen, att värnpliktig, som på grund av religiös övertygelse eller av annan jämförlig orsak hyser allvarliga samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring i den ordning, värnpliktslagen föreskriver, skall kunna få fullgöra viss annan tjänstgöring. Om hans samvetsbetänkligheter avse tjänstgöring med vapen, kan han få fullgöra sin tjänstgöring vid krigsmakten utan att övas i vapens bruk eller bära vapen eller ammunition (§ 1 a)). Avse däremot hans samvetsbetänkligheter varje tjänstgöring vid krigsmakten, kan han i stället för sådan tjänstgöring få utföra civilt arbete för statens räkning (§ 1 b)). Tillstånd att fullgöra värnpliktstjänstgöring på sätt i § 1 sägs meddelas av vederbörande inskrivningsrevision (§ 2). Beträffande samvetsömna värnpliktiga är tjänstgöringstiden längre än för andra värnpliktiga (§ 3). Den, som fullgör tjänstgöring enligt § 1 a) skall tjänstgöra ett antal dagar, som med 90 överstiger det sammanlagda antalet dagar, varunder tjänstgöring i fredstid enligt § 27 mom. 1 eller 2 värnpliktslagen skolat åligga honom. Utföres arbete enligt § 1 b), utgör motsvarande ökning i antalet tjänstgöringsdagar 120.

Genom *kungörelse den 23 december 1925* (nr 516), vilken i vissa delar erhållit ändrad lydelse genom *kungörelse den 9 januari 1935* (nr 1), hava i administrativ ordning (med stöd av § 9 i lagen) utfärdats vissa tillämp-

ningsföreskrifter. Vid ansökan av värnpliktig att få fullgöra tjänstgöring enligt lagens bestämmelser skall (enligt § 1 i kungörelsen) fogas vissa intyg rörande sökanden. Värnpliktig, vars samvetsbetänkligheter grunda sig på religiös övertygelse, skall förete intyg, utfärdat av präst i den församling, där sökanden är kyrkobokförd (respektive präst i främmande trossamfund), vilket intyg skall uttryckligen angiva, antingen vilken uppfattning intygsgivaren bildat sig i frågan, huruvida sökanden hyser allvarliga, på religiös övertygelse grundade samvetsbetänkligheter mot visst angivet slag av värnplikts-tjänstgöring i den ordning, värnpliktslagen föreskriver, eller mot varje slag av tjänstgöring vid krigsmakten, eller ock att samma fråga undandraget sig intygsgivarens bedömande. Skälen för vad sålunda angives skola i varje fall finnas införda i intyget. Religiöst samvetsöm värnpliktig skall vidare förete intyg, utfärdat på heder och samvete av två andra, myndiga, ojäviga och trovärdiga personer, vilka under långvarig bekantskap med sökanden förvärvat ingående kännedom om hans personliga förhållanden, att de anse honom hysa allvarliga, på religiös övertygelse grundade samvetsbetänkligheter mot tjänstgöring i vanlig ordning eller vid krigsmakten överhuvud. Intyget skall innehålla utförliga upplysningar såväl om intygsgivarnas bekantskap med sökanden som om de omständigheter, på vilka intygsgivarnas omdöme grundas. Slutligen skall religiöst samvetsöm förete intyg av polismästare eller stadsfiskal i stad eller landsfogde eller landsfiskal å landet om de ovan senast omförmälda två intygsgivarnas trovärdighet. — Värnpliktig, vars samvetsbetänkligheter hava annan grund än religiös övertygelse (etiskt samvetsöm), skall förete skriftlig, på heder och samvete avgiven försäkran av sökanden själv angående hans samvetsbetänkligheter ävensom intyg, utfärdat på heder och samvete av två myndiga, ojäviga och trovärdiga personer, vilka under långvarig bekantskap med sökanden förvärvat ingående kännedom om hans personliga förhållanden, av enahanda beskaffenhet som motsvarande för religiöst samvetsöm föreskrivna intyg. Etiskt samvetsöm skall vidare förete intyg av polismästare eller stadsfiskal i stad eller landsfogde eller landsfiskal på landet dels i fråga om sökandensandel och dels beträffande de två intygsgivarnas trovärdighet.

Enligt § 2 i 1925 års kungörelse skola genom inskrivningsnämnds — inskrivningsbefälhavares — försorg de uppgifter, som meddelats i ansökningshandlingar av värnpliktig, varom nu är fråga, fullständigas med de ytterligare upplysningar angående sökandens personliga förhållanden, vilka äro av beskaffenhet att kunna inverka på ärendets avgörande.

Om inskrivningsrevisionens ordförande finner föreliggande utredning otillräcklig för bedömande av frågan, huruvida sökanden hyser samvetsbetänkligheter av den art, han uppger, åligger det enligt § 3 i kungörelsen ordföranden att föranstalta om vidare utredning i ärendet. Sökanden kan, vid äventyr att ärendet ändock avgöres, föreläggas att inställa sig personligen vid inskrivningsrevisionens sammanträde, att vidtaga av honom beroende åtgärder i syfte att person, vilkens hörande ordföranden anser vara av vikt, kommer tillstädes vid nämnda sammanträde ävensom att ingiva skriftlig utredning i avseende, som av ordföranden uppger.

Vissa av de ovan omförmälda bestämmelserna i § 1 av 1925 års kungörelse hava tillagts genom kungörelsen den 9 januari 1935. Detta är fallet med föreskrifterna om att de två myndiga, ojäviga och trovärdiga intygsgivarna skola vara sådana personer, vilka under långvarig bekantskap med sökanden förvärvat ingående kännedom om hans personliga förhållanden, att nämnda intygsgivares intyg skall innehålla utförliga upplysningar om — förutom de omständigheter, på vilka intygsgivarnas omdöme grundas — intygsgivarnas bekantskap med sökanden samt att intyg av föreskriven beskaffenhet skall företes i fråga om intygsgivarnas trovärdighet.

Frågan om behandling av värnpliktiga, vilka hysa samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring, har sedan lång tid tillbaka varit föremål för riksdagens uppmärksamhet och behandling. Upplysningar om vad därutinnan förekommit hava lämnats i andra lagutskottets utlåtande nr 5/1935, till vilket utskottet nu anhåller att få hänvisa.

I två vid 1935 års riksdag väckta likalydande motioner, I: 4 av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. och II: 30 av herr Lindman m. fl., framställdes samma yrkande som i den nu föreliggande motionen.

Andra lagutskottet yttrade i sitt utlåtande nr 5 bland annat, att utskottet ansåge det vara angeläget, att möjlighet föreläge att vid bedömandet av värnpliktigas ansökningar av det slag, varom här vore fråga, skilja de fall, då samvetsbetänkligheterna grundade sig på en ärlig och varaktig övertygelse, från fall av annan art. Utskottet, som icke ansåg sig kunna tillstyrka det i motionerna framförda yrkandet om lagändring, hemställde i anslutning härtill, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville från samtliga inskrivningsrevisioner i riket redan under våren 1935 infordra dels uppgifter angivande huru antalet inkomna och bifallna ansökningar från samvetsömna värnpliktiga efter de grunder, som däri åberopats, vore att fördela i grupper enligt lagens bestämmelser, dels ock meddelanden, i vad mån erfarenheterna givit vid handen, att de genom kungörelsen den 9 januari 1935 (nr 1) utfärdade nya bestämmelserna i ämnet åstadkomme ökad trovärdighet hos åberopade intyg och möjliggjorde en tillförlitlig och rättvis prövning av de uppgivna samvetsbetänkligheternas verkliga innebörd.

Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Resultatet av den utav riksdagen begärda utredningen anmäldes i 1936 års statsverksproposition (fjärde huvudtiteln, punkt 180). I propositionen påpekades bland annat, att sammanlagda antalet år 1935 beviljade ansökningar från värnpliktiga om tillstånd att fullgöra tjänstgöring enligt bestämmelserna i § 1 av 1925 års lag i jämförelse med motsvarande siffror för de närmast föregående åren innebure en icke oväsentlig minskning av ifrågasvarande kategori värnpliktiga. Såsom särskilt anmärkningsvärd framhölls nedgången av antalet etiskt samvetsömna. Beträffande spørsmålet, i vad mån de genom kungörelsen den 9 januari 1935 utfärdade nya bestämmelserna

äro ägnade att åstadkomma ökad trovärdighet hos åberopade intyg och att möjliggöra en tillförlitlig och rättvis prövning av de uppgivna samvetsbetänkligheternas verkliga innebörd, hade av vissa inskrivningsrevisioner framhållits, att resultatet av 1935 års inskrivningsförrättningar på grund av den korta tid, som förflutit från tidpunkten för de nya bestämmelsernas utfärdande intill inskrivningsförrättningarnas början, icke gäve tillräcklig ledning för ett bedömande av verkningarna av bestämmelserna ifråga. I vissa av de avgivna yttrandena hade uttalats, att de nya bestämmelserna icke med säkerhet syntes ägnade att undanröja missbruk. Ett flertal inskrivningsrevisioner hade slutligen förklarat sig anse, att bestämmelserna medfört ökad trovärdighet hos åberopade intyg. Föredragande departementschefen, statsrådet Vennerström, uttalade i detta sammanhang, att han funne frågan om en revision av lagstiftningen rörande samvetsömma värnpliktiga böra tills vidare anstå för att, sedan en mera tillförlitlig erfarenhet vunnits rörande verkningarna av de genom kungörelsen den 9 januari 1935 utfärdade bestämmelserna, framdeles, därest så kunde komma att visa sig erforderligt, upptagas till prövning.

I *Kungl. Maj:ts proposition nr 225 till 1936 års riksdag* angående försvarsväsendets ordnande (sid. 866) hänvisade departementschefen till sitt uttalande i statsverkspropositionen.

I anledning av propositionen nr 225 väcktes vid sistnämnda riksdag flera motioner rörande samvetsömma värnpliktiga.

I motionerna I: 381 av herr Bagge m. fl. och II: 752 av herr Skoglund m. fl. framhölls angelägenheten av att slutgiltiga bestämmelser angående tjänstgöring m. m. för sådana värnpliktiga snarast bleve fastställda. I anslutning därtill yrkades, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag i frågan till 1937 års riksdag.

Vidare hemställde herr Ossbahr i motionen II: 734 bland annat, att riksdagen måtte för sin del besluta upphäva den nu gällande lagen i ämnet.

I motionen II: 760 av herr Meyerhöffer m. fl. föreslogs sådan ändring i nämnda lag, att utbyte av militärutbildning i vanlig ordning mot annan tjänstgöring icke längre finge medgivas på grund av samvetsömhet på etiska skäl samt att religiöst samvetsömma borde få fullgöra militärtjänst såsom sjukvårdare eller eljest såsom icke stridande personal.

Särskilda utskottet anslöt sig i sitt utlåtande nr 1 (sid. 170), som av riksdagen i denna del lämnades utan erinran, till departementschefens uppfattning, att frågan om en revision av förevarande lagstiftning borde tills vidare anstå. Utskottet förutsatte emellertid, att Kungl. Maj:t även i fortsättningen ägnade frågan sin uppmärksamhet och för riksdagen framlade de förslag i ämnet, som kunde påkallas av omständigheterna.

Utskottet lämnar här nedan vissa statistiska uppgifter, som kunna vara av intresse i detta sammanhang.

I fråga om antalet värnpliktiga, vilka under åren 1921—1936 beviljats tillstånd att fullgöra tjänstgöring enligt bestämmelserna i § 1 av 1925 års lag, får utskottet sålunda hänvisa till följande tabell:

Antalet samvetsömma värnpliktiga åren 1921—1936.

År	Civilarbetare, § 1 b)			Övriga, § 1 a)			Summa		Summa
	av religiösa skäl	av etiska skäl	summa	av religiösa skäl	av etiska skäl	summa	av religiösa skäl	av etiska skäl	
1921	151	—	151	344	—	344	495	—	495
1922	152	—	152	259	—	259	411	—	411
1923	210	—	210	189	—	189	399	—	399
1924	245	—	245	149	—	149	394	—	394
1925	178	—	178	46	—	46	224	—	224
1926	283	7	290	99	1	100	382	8	390
1927	264	4	268	61	2	63	325	6	331
1928	407	14	421	61	3	64	468	17	485
1929	378	7	385	56	2	58	434	9	443
1930	446	29	475	53	1	54	499	30	529
1931	429	102	531	53	1	54	482	103	585
1932	449	149	598	39	3	42	488	152	640
1933	540	270	810	36	4	40	576	274	850
1934	489	242	731	44	8	52	533	250	783
1935	452	86	538	44	—	44	496	86	582
1936	322	89	411	43	1	44	365	90	455

Beträffande antalet samvetsömma värnpliktiga inom olika inskrivningsområden får utskottet i följande tabell lämna uppgifter för de senaste två åren.

Samvetsömma värnpliktiga inom olika inskrivningsområden åren 1935 och 1936.

Inskrivningsområde.	Civilarbetare, § 1 b)				Övriga, § 1 a)			
	av religiösa skäl		av etiska skäl		av religiösa skäl		av etiska skäl	
	1935	1936	1935	1936	1935	1936	1935	1936
Malmöhus södra	2	5	—	—	—	—	—	—
Malmöhus norra	13	10	—	—	1	2	—	—
Hallands	3	5	1	—	—	—	—	—
Kronobergs	27	13	1	2	5	6	—	—
Norra Smålands	47	47	1	2	5	3	—	—
Östergötlands	25	17	1	—	1	4	—	—
Örebro	54	34	5	9	2	4	—	1
Södermanlands	24	25	—	—	3	5	—	—
Stockholms	10	9	1	—	7	5	—	—
Uppsala	27	15	3	2	3	3	—	—
Västgöta—Bohus	11	4	1	—	—	2	—	—
Älvsborgs	21	18	1	1	—	1	—	—
Skaraborgs	36	26	7	8	2	—	—	—
Värmlands	42	13	—	1	2	1	—	—
Kopparbergs	22	17	1	1	5	3	—	—
Gävleborgs	15	15	2	—	2	1	—	—
Jämtlands	19	6	—	1	1	1	—	—
Västernorrlands	18	17	40	33	1	—	—	—
Västerbottens	16	12	20	28	2	1	—	—
Norrbottnens	5	8	1	—	2	1	—	—
Gotlands	15	6	—	1	—	—	—	—
Summa	452	322	86	89	44	43	—	1

Motsvarande uppgifter för åren 1932—1934 återfinnas i andra lagutskottets utlåtande nr 5/1935.

Utskottet får slutligen lämna uppgifter angående fördelningen på olika yrkeskategorier av samvetsömna värnpliktiga, vilka varit skyldiga att fullgöra tjänstgöring i enlighet med föreskrifterna i 1925 års lag under åren 1935 och 1936 (i de angivna siffrorna ingå sålunda även värnpliktiga, vilka inskrivits före år 1935 men som icke tidigare fullgjort tjänstgöring; däremot icke värnpliktiga, som erhållit uppskov med tjänstgöringen till ett senare år än 1936):

Å r	Kroppsarbetare utan särskilt angiven yrkesutbildning	Bilförare	Bokförlingskunniga	Byggnads-snickare	Kockar	Målare	Skogsarbetare	Skrivbiträden	Smeder	Snickare	Stenarbetare	Sågkunniga	Summa
1935	425	10	10	8	2	8	72	51	7	15	3	11	622
1936	265	10	6	7	—	8	60	32	4	19	—	8	419

Utskottet.

Av den i det föregående lämnade redogörelsen framgår, att sammanlagda antalet beviljade ansökningar från samvetsömna värnpliktiga, som åren 1933 och 1934 utgjorde 850 respektive 783, år 1935 nedgick till 582. Under det sistförflutna kalenderåret har antalet ytterligare minskats till 455. Särskilt framträdande är nedgången av antalet värnpliktiga, som åberopat samvetsbetänkligheter på annan grund än religiös övertygelse. De samvetsömna av denna kategori uppgingo åren 1933 och 1934 till 274 respektive 250. Under åren 1935 och 1936 omfattade denna grupp 86 respektive 90 värnpliktiga.

Utskottet finner det icke uteslutet, att den påvisade minskningen av antalet samvetsömna värnpliktiga står i samband med den genom kungörelsen den 9 januari 1935 företagna skärpningen av föreskrifterna om sättet att styrka påstådda samvetsbetänkligheter. Med hänsyn bland annat härtill synes det utskottet tillrädligt att avbida ytterligare någon tids erfarenhet av utvecklingen på området. Enligt utskottets mening föreligger alltså i varje fall icke för närvarande anledning att ingripa med en lagstiftningsåtgärd.

På grund av vad utskottet sålunda anfört får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I: 171 och II: 347, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 11 februari 1937.

På andra lagutskottets vägnar:

SIGFRID HANSSON.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Sigfrid Hansson, Linder, Tamm**, *P. Sandström, Heiding, Norman**, *Knut Petersson* och *Sten*;

från andra kammaren: herrar *Österström, Hage, Olovson, Johanson* i Hallagården, *Sandström* i Sollefteå, *Hermansson* och *Hansson* i Örebro samt fröken *Andersson**.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.